

Sectorprognoses | 1 maart 2021

Prognoses voor 2021 in twee scenario's

De coronacrisis leidt tot grote onzekerheid. Daarom werken we met twee scenario's: een basisscenario dat ervan uitgaat dat grote delen van de economie tot begin juni 'op slot' blijven, en een negatief scenario waarbij de Nederlandse economie nog langer last heeft van de beperkende maatregelen. In deze publicatie geeft Sector Advisory voor beide scenario's de groeiverwachtingen per sector.

De wereldwijde economie zal ook in 2021 worden gedomineerd door de Covid-19-crisis. Met name in Europa wordt de economische activiteit geblokkeerd door de genomen maatregelen. Een verschil met het begin van de pandemie is dat de industriële productie zich voor een groot deel heeft hersteld. De huidige lockdowns hebben vooral effect op de dienstensector. Een ander belangrijk verschil is de reactie op maatregelen. Mensen zijn nu minder bang en minder gehoorzaam. Verder hebben we te maken met nieuwe virusvarianten en zijn er diverse vaccins in omloop waarmee de bevolking kan worden gevaccineerd.

Het Economisch Bureau van ABN AMRO heeft verschillende scenario's opgesteld. Wij gaan hier in op het basisscenario en het negatieve scenario. In onderstaande grafiek staan ze uitgewerkt per sector.

Figuur 1: Volumeprognoses 2021 in twee scenario's

In procenten, jaar-op-jaar-mutatie	2020	2021 Basis	2021 Negatief
		<i>procent-mutaties</i>	
Leisure	-50	40	20
Retail	-2	-1,5	-4,5
Industrie	-5	4	1,5
Transport en Logistiek	-4,5	2,5	1,5
Agrarisch	-1	0	-0,5
Food	-2	1	-1
Zakelijke Dienstverlening	-6	3	2
TMT	-5	3	3
Bouw	-0,4	-3,5	-5,5
Real Estate	2,5	-4	-5,5

Bron: ABN AMRO Sector Advisory

Het basisscenario: Nederland voor grote delen 'op slot' tot juni

In het basisscenario blijven de meeste beperkende maatregelen tot en met mei van kracht. Het voorlopig aanhouden van die maatregelen heeft vooral zijn weerslag op aan diensten gerelateerde sectoren. De verwachting is dat niet-essentiële winkels tot eind mei gesloten blijven. Andere restricties zullen eerder worden opgeheven, zoals de gedeeltelijke sluiting van de scholen en de beperkingen op het ontvangen van bezoek, maar deze verlichtingen hebben relatief weinig directe economische invloed. Een uitzondering in dit scenario zijn restaurants en cafés die tot eind juni moeten wachten met het openen van de deuren.

De reden dat in het basisscenario vanaf juni verlichtingen kunnen plaatsvinden, is dat op dat moment voldoende vaccinaties hebben plaatsgevonden om het risico op overschrijden van ziekenhuiscapaciteit te beperken. Het uitgangspunt voor Europese landen is dat de beperkende maatregelen wat kunnen worden versoepeld wanneer de helft van de vijftigplussers is gevaccineerd. De versoepeling zal dan in stappen plaatsvinden om een vinger aan de pols te kunnen houden.

Meer maatwerk bij overheidssteun

De overheid zal de aanwezige ruimte in de overheidsfinanciën blijven inzetten om het bedrijfsleven te helpen en door deze moeilijke periode heen te loodsen. De introductie van de loonsteunregeling NOW 4 en de aanhoudende mogelijkheid om uitstel van belasting aan te vragen zijn hier voorbeelden van. In de eerste drie steunrondes heeft het Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) zo'n 280.000 aanvragen toegekend.

De verwachting in dit scenario is dat in de komende maanden meer verlichting 'op maat' wordt verleend. Zo blijkt voor winkeliers meer maatwerk welkom, in ieder geval op financieel vlak; door het maximum dat werd ingesteld bij de tegemoetkoming van vaste lasten worden grote winkelketens nu benadeeld.

Zucht van verlichting

Op het moment dat de versoepeling plaatsvindt, zal de wereldeconomie naar verwachting een zucht van verlichting slaken. Gezien de afbouw van restricties kan economische activiteit dan weer toenemen. Ook wordt economische activiteit ondersteund door het ruime monetaire beleid in de eerste jaren en de stevige overheidssteun. Een meer hoopvol perspectief bespoedigt het herstel.

Naarmate het economisch herstel verder ontluikt, zal de stimulering vanuit de overheid wel in stappen worden teruggedraaid. Het scherpe herstel van de wereldhandel in de tweede helft van vorig jaar zal daarbij navolging krijgen in 2021, al kan dit met horten en storen gaan aan het begin van dit jaar. Verder herstel wordt ditmaal vergemakkelijkt, aangezien bedrijven uit de industrie nu minder getroffen worden door de coronacrisis dan aanvankelijk, toen aanbodverstoringen in Chinese fabrieken nog voor aanzienlijke productiebeperkingen zorgden.

Het negatieve scenario: Nederland voor grote delen 'op slot' tot augustus

Diverse ontwikkelingen kunnen er onverhoopt voor zorgen dat het negatieve scenario werkelijkheid wordt. Nieuwe varianten van het virus, zoals het Britse, krijgen de overhand en de maatregelen moeten langer van kracht blijven. Ook kan blijken dat vaccins niet zo effectief blijken als verwacht, of niet op tijd kunnen worden geleverd.

Ook het verlies van vertrouwen van de consument in de overheid om Nederland door de coronacrisis te slepen, kan tegen zitten. Dit vermindert mogelijk het draagvlak om aan de opgelegde maatregelen gehoor te geven. Daardoor kan vanuit de bevolking meer druk komen op de overheid om maatregelen vroegtijdig op te heffen, met het oplopen van het aantal besmettingen als gevolg.

Negatief effect op dienstensectoren

Bij een negatief scenario gaan we uit van twee maanden verlenging van de beperkende maatregelen ten opzichte van het basisscenario. Het herstel duurt daardoor langer. Om een voorbeeld te geven: het verwachte hersteltempo van de sector leisure in 2021 halveert in een negatief scenario in vergelijking met het basisscenario. Bovendien kunnen 'tweederonde-effecten' optreden in de zin van oplopende werkloosheid en faillissementen, waarbij het economisch herstel alsnog gehinderd wordt, ook omdat bedrijven minder investeren vanwege de tijdens de crisis aangetaste solvabiliteit. Voorzichtigheid bij een paar bedrijven kan doorwerken in de hele bedrijfskolom en daarmee de werkgelegenheid sterk negatief beïnvloeden.

De sectoren

Leisure

De meeste Nederlanders staan te trappelen om weer activiteiten buiten de deur te ondernemen. Na afbouw van de lockdown verwacht het Economisch Bureau dat in het basisscenario in het derde kwartaal van 2021 de consumentenbestedingen met 1,8 procent stijgen ten opzichte dezelfde periode in 2020, en in het vierde kwartaal met 4,1 procent. Over het hele jaar gezien echter wordt een negatieve groei verwacht van 0,3 procent, vooral veroorzaakt door de lockdown in het eerste kwartaal (-9,6 procent). In het negatieve scenario krimpt de particuliere consumptie volgens het Economisch Bureau zelfs met 5,4 procent.

Met de zomermaanden in aantocht wordt voor de horeca en andere vrijetijdsbestedingen in de tweede helft van 2021 een periode herstel verwacht, wat in het basisscenario leidt tot een volumetoename van 40 procent voor het hele jaar voor de sector leisure. Deze stijging volgt echter op een zeer sterke daling in 2020 en is daarmee onvoldoende om de sector leisure naar het niveau van voor de crisis te brengen. In 2020 was de horeca immers vijf maanden dicht met restricties in de zomer. In het basisscenario zal het gaan om weliswaar 5,5 maanden dicht, maar volop mogelijkheden vanaf eind juni. In het negatieve scenario mist de sector leisure echter veel omzet in de belangrijke zomermaanden. Als de sector inderdaad acht maanden grotendeels dicht is en de bestedingen met 5,4 procent krimpen, blijft de stijging beperkt tot 20 procent.

De grote vraag is welke bedrijven de verlenging van de lockdown kunnen uitzingen met de huidige overheidssteun. Over het algemeen geldt dat partijen die voor de coronacrisis al zwak stonden, met name bedrijven in de dagrecreatie en de kleinschalige horeca, door de langere lockdown dieper in de problemen komen.

Een versoepeling van de maatregel om anderhalve meter afstand te houden is belangrijk voor het herstel van de sector. Deze maatregel veroorzaakt immers capaciteitsreductie, zeker omdat deze wordt gecombineerd met het opleggen van een maximale groepsgrootte en het beperken van openingsuren. In het basisscenario vindt deze versoepeling plaats aan het eind van het derde kwartaal.

Verschillen tussen subsectoren

De subsectoren verschillen in de mate waarin ze geraakt zijn en, daaraan gerelateerd, in het tempo van herstel zodra de economie open is. Vooral cafés, bioscopen, catering en pret- en dierenparken zijn hard geraakt, evenals andere locaties waar mensen elkaar fysiek ontmoeten, zoals discotheken, nachtclubs en grote festivals en concerten. Herstel van hotels is sterk onderhevig aan regionale verschillen die worden veroorzaakt door de mate waarin ondernemers afhankelijk zijn van buitenlandse toeristen en zakelijke gasten. Zo verschilt de dynamiek van het internationaal georiënteerde Amsterdam sterk van die van bijvoorbeeld de provincies Friesland en Drenthe, regio's die meer afhankelijk zijn van binnenlandse toeristen.

Vakantieparken doen het goed, omdat mensen in eigen land op vakantie gaan en omdat het momenteel een van de weinige mogelijkheden is om een weekendje weg te kunnen. Voor aankomende zomer verwachten we dat de vakantieparken het net als in de dezelfde periode vorig jaar goed gaan doen, omdat Nederlanders voorlopig terughoudend zullen blijven om verre reizen te maken. Herstel van de reisbranche zal daarom langer op zich laten wachten. Pas aan het einde van het derde kwartaal voorziet het Economisch Bureau immers groepsimmunitet en een afname van de maatregelen om anderhalve meter afstand te houden.

Naast vakantieparken doen ook de fastfood-branche en thuisbezorgers goede zaken. Om in contact te blijven met hun gasten zijn veel horecabedrijven maaltijden gaan bezorgen. Mensen blijven vaker en langer thuis en het is daarom niet verwonderlijk dat de bezorgomzet explodeerde. Deze omzet kan echter niet het totale omzetverlies compenseren als gevolg van de gedwongen sluiting, en veel andere mogelijkheden om de schade te beperken zijn er niet.

Overheidssteun en verlagen uitgaven

Afscheid nemen van personeel kan de kosten drukken, maar heeft als nadeel dat het onzeker is of er voldoende mankracht beschikbaar is op het moment dat de horeca weer (meer) bezoekers mag ontvangen. Door de Wet Arbeidsmarkt in Balans zijn de mogelijkheden om personeel flexibel op- en af te schalen sinds 1 januari beperkt. Naast de mate waarin er dekkende overheidssteun komt, blijft het van belang dat getroffen ondernemers tot redelijke oplossingen kunnen komen met hun verhuurders en toeleveranciers, en met de belastingdienst.

Retail

In het basisscenario is de verwachting dat vanaf juni herstel plaatsvindt voor de winkels die de crisis goed doorstaan hebben. We verwachten echter niet dat in de tweede helft van 2021 een volledige inhaalslag gemaakt wordt; de consumentenbestedingen zullen voor een deel pas in 2022 terugveren. De verwachting is immers dat het aantal faillissementen en de werkloosheid stijgen nadat de overheidssteun is afgebouwd, waardoor het vertrouwen broos blijft en consumenten minder geneigd zijn grote uitgaven te doen.

De winkels die reeds een sterke onlinepropositie hebben en daarmee minder afhankelijk zijn van de winkelstraat ondervinden relatief weinig negatieve gevolgen van de langere lockdown van dit moment. Supermarkten en

voedingsspecialzaken blijven ook profiteren, in die zin dat de verkoopvolumes van deze branches in 2021 boven het pré-coronaniveau liggen.

Andere winnaars van vorig jaar, zoals bouwmarkten, electronicazaken en woonwinkels, hebben dankzij een goed 2020 meer financiële buffers om de verlengde lockdown te doorstaan. De vorig jaar naar voren gehaalde vraag naar bijvoorbeeld meubels is echter vaak maar eenmalig, net als dat kluswerk aan het eigen huis een keer stopt. De vraag is daarom of de consument in 2021 hier net zo ruimhartig geld aan blijft uitgeven.

Voor de retailers geldt dat degene met een zichtbaar onlinekanaal de beste kaarten hebben. De onlineverkopen zullen in 2021 niet zo sterk stijgen als in 2020, maar wel opnieuw een sterke groei laten zien.

Zodra de winkeliers weer hun deuren openen, zullen zij een deel van de verloren omzet terughalen. Toch zal een deel van de consumenten meer dan voor de crisis aankopen online doen, daar zij het gemak ervan hebben ervaren.

De langere lockdown is vooral erg nadelig voor winkels zonder onlinekanaal en die sterk afhankelijk zijn van de publiek in de winkelstraten. De angst bestaat dat winkelcentra met veel leegstand te maken krijgen indien winkels omvallen zodra de overheidssteun stopt of wanneer deze niet toereikend blijkt te zijn. Branchevereniging INretail verwacht zonder verdere overheidssteun dat 25 procent van de winkeliers in de winkelstraat het niet gaat redden. Dit heeft negatieve gevolgen op de leefbaarheid van dorpen en steden. Dit is ook voor de winkels die het wel uitzingen relevant. Of zoals CEO Witteveen van Blokker het in het FD verwoordde: "Straks gaan mijn winkels weer open in een verder lege winkelstraat. Wat hebben we daar aan?"

Voorraden

Veel winkels hebben te kampen met ingekochte seizoensvoorraden die ze niet meer kunnen verkopen, vooral in het geval van schoenen en kleding. De huidige voorraden in de winkel zijn onverkoopbaar bij gedwongen sluiting of worden tegen hoge kortingen verkocht. De winkeliers krijgen hier een voorraadvergoeding voor van de overheid, maar het is de vraag of dit voldoende is.

Daar komt nog bij dat veel winkeliers over onvoldoende liquide middelen zullen beschikken om de voorjaars- en zomerinkopen te kunnen doen. De keten zal anders ingericht moeten worden om de risico's voor de retailer te beperken. Hiervoor zijn afspraken met leveranciers en groothandels nodig. Bijvoorbeeld in de modewinkels is het zaak om het risico meer te delen door op basis van consignatie te werken in plaats van dat winkeliers gedwongen zijn om twee keer per jaar op grote schaal en voor eigen risico inkopen te doen.

Met het recent toegestane 'click en collect' en 'private shopping' kunnen winkels nog wat omzet genereren en wordt de logistieke dienstverlening voor het leveren van onlinebestellingen ontlast. Dit compenseert echter nauwelijks de enorme omzetverliezen door sluiting van de winkels.

Overheidssteun en verlagen van uitgaven

Terwijl veel omzet is opgedroogd, krijgen veel winkeliers uitstel van betaling van kostenposten, zoals belastingen en huur. Zo konden zij de afgelopen maanden directe geldnood voorkomen. Uitstel is echter geen afstel. Op een gegeven moment zullen de belastingdienst en de verhuurder alsnog achterstallige betalingen opeisen. De vraag is of de winkels dan nog voldoende vet op de botten hebben om hieraan te voldoen.

Overheidssteun, zoals een tegemoetkoming in de vaste lasten en een vergoeding voor onverkoopbare voorraad, is voor een aantal subsectoren enorm belangrijk. Deze steun is echter vooral bedoeld voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). De vergoedingen kennen namelijk een maximum. Van de grotere bedrijven wordt verwacht dat ze vanwege hun onderhandelingspositie beter in staat zijn om afspraken te maken met leveranciers en

verhuurders. De internationale ketens hebben bovendien nog omzet uit het buitenland, waar de winkels meestal wel geopend zijn.

Toch is het de vraag of deze vergoedingen voor grotere bedrijven wel voldoende zijn. Zo krijgen grote winkelbedrijven als Zeeman en Van Haren maximaal 600.000 euro per kwartaal voor de vaste lasten en een voorraadvergoeding van 300.000 euro. Hoewel sommige van deze grotere winkels een kapitaalkrachtige eigenaar hebben en het daardoor iets langer kunnen uitzingen, zal dit maximum voor veel andere niet genoeg zijn om aan alle verplichtingen te kunnen voldoen.

Industrie

De Nederlandse industrie laat een krachtig herstel zien. De nieuwe orders trekken de laatste maanden flink aan, waardoor er meer geproduceerd en waarschijnlijk ondanks gestegen inkooprijzen ook meer verdiend wordt. Nadat het eerste herstel sinds november vooral te danken was aan de sterk toegenomen vraag naar halffabricaten, bijvoorbeeld metalen en kunststof auto-onderdelen, verbeterde in januari vooral de vraag naar machines sterk.

Dat blijkt eveneens uit cijfers over het producentenvertrouwen in januari van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Voor het eerst sinds het begin van de coronacrisis is het vertrouwen van industriële ondernemers per saldo weer nipt positief (0,1 procent). Het vertrouwen van de elektrotechnische en machine-industrie verbeterde de laatste maanden het meest. Dat was met name te danken aan het oordeel over de orderpositie, dat opveerde van per saldo -13,7 procent in december naar 12,3 procent in februari. Deze branches zijn belangrijk voor de Nederlandse maakindustrie.

Nieuwe orders voor consumentengoederen vallen momenteel tegen als gevolg van de huidige lockdown. Dat raakt bedrijven die bijvoorbeeld producten maken zoals kleding of specifieke producten voor horeca of evenementen, zoals bierfusten, bepaalde machines en elektronica of meubels. Het aantal bedrijven in de Nederlandse industrie dat dit soort goederen produceert, is echter relatief klein.

Risico's in basisscenario

Er zijn in het basisscenario grofweg twee grote risico's voor het huidige herstel. In de eerste plaats lopen zoals op 1 februari beschreven de levertijden van allerlei onderdelen en materialen op. Zo is er in de auto-industrie, bijvoorbeeld bij Volkswagen, een tekort aan chips ontstaan door de snelle toename van de vraag en de beperkte voorraden. Dit kan ertoe leiden dat bepaalde productielijnen minder produceren of zelfs tijdelijk stilvallen. Dat zou niet alleen de autofabrikanten zelf raken, maar ook de toeleveranciers in bijvoorbeeld de elektrotechniek en van metaalproducten, rubber en kunststof.

Een vergelijkbare situatie deed zich voor aan het begin van de pandemie, toen autofabrieken gedurende ongeveer twee maanden gesloten waren vanwege een gebrek aan onderdelen uit China. In het basisscenario moet rekening worden gehouden met een tijdelijk lagere autoproductie. Een tweede risico is een plotselinge toename van het werkkapitaal als gevolg van het opnieuw opbouwen van voorraden, de opschaling van productie en het eventueel tijdelijk wegvallen van vraag.

Negatief scenario

In het negatieve scenario komt door trage heropening van de economie het economisch herstel trager op gang, of leidt een gebrek aan overheidssteun tot een faillissementsgolf voordat het herstel op gang komt. Dergelijke ontwikkelingen hebben een negatief effect op het vertrouwen in de economie en daarmee in de bedrijfsinvesteringen, wat nadelig is voor bijvoorbeeld de vraag naar machines. Ook kan het leiden tot minder toegang tot kapitaal of krediet voor ondernemers die willen investeren.

Ook de auto-industrie en haar toeleveranciers kunnen te maken krijgen met afnemende vraag als gevolg van een dalend consumentenvertrouwen en hogere werkloosheid. In het negatieve scenario zouden op termijn ook de utiliteitsbouw en de woningbouw onder druk kunnen komen, wat toeleveranciers aan de bouw zou kunnen raken. Doordat de industrie over het algemeen vooral afhankelijk is van de export, zijn de ontwikkelingen in Europa, China en de VS belangrijker dan de specifiek Nederlandse situatie.

Transport & Logistiek

In het derde en vierde kwartaal van 2020 was er meer economische activiteit dan tijdens de 'intelligente' lockdown in het tweede kwartaal. Dat was deels het gevolg van het herstel van de industriële productie en de internationale handel. De sector Transport & Logistiek profiteert daarvan. Uit cijfers van het CBS blijkt dat het aantal bewegingen van vrachtwagens gedurende een groot deel van het najaar hoger lag dan in dezelfde periode in 2019, ondanks de sluiting van horecagelegenheden sinds half oktober. Dat is vermoedelijk te danken aan de internationale handel, de industriële productie, de bevoorrading van supermarkten en de toegenomen e-commerce.

Een klein deel van de wegvervoerders wordt wel geraakt door het stilliggen van de evenementenbranche of de sluiting van horeca en winkels en kan daarvoor geen alternatieve opdrachtgevers vinden. Vermoedelijk zijn vooral kleinere wegvervoerders het slachtoffer.

Op het spoor en in de zee- en kustvaart is het herstel van de internationale handel eveneens waar te nemen. Vooral de containermarkt doet het goed, zo blijkt uit het aantal overgeslagen containers en de prijzen, zoals weerspiegeld in bijvoorbeeld de Shanghai Containerized Freight Index, die momenteel drie keer zo hoog noteert als een jaar geleden. De bulkmarkt doet het eveneens goed, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de Baltic Dry index, die eveneens drie keer zo hoog noteert als vorig jaar.

Ontregelde internationale handel

Doordat de coronacrisis nog niet voorbij is, kan de internationale handel de komende maanden nog ontregeld zijn, maar in het algemeen lijken de vooruitzichten voor de zee- en kustvaart redelijk positief. Het enige segment dat het nog echt moeilijk heeft is de tankvaart. Door de lage vraag naar olie en olieproducten is de vraag naar tankvaart afgenomen, zo blijkt uit de Drewry earnings index voor crude-schepen. Aan het begin van de pandemie profiteerde de tankvaart nog van de historisch lage olieprijs, waardoor de schepen konden worden verhuurd als extra opslagcapaciteit.

Vanwege het herstel van de olieprijs hebben handelaren sinds het derde kwartaal minder behoefte aan opslag en zijn de tarieven voor tankschepen ingestort. Enkele niches presteren nog wel goed, zoals chemie en vloeibaar aardgas (LNG). In de binnenvaart is het beeld vergelijkbaar. De containermarkt en droge bulk presteren goed, ook dankzij de stabiele bouwproductie, terwijl de tankvaart het zwaar heeft.

Opslagbedrijven profiteren van de sterke groei van e-commerce en de wederopbouw van voorraden in de industrie. Verrassend genoeg kan brexit commerciële kansen bieden doordat sommige Britse bedrijven binnen de Europese Unie voorraden willen aanleggen, bijvoorbeeld in de regio Rotterdam. Wel kunnen sommige bedrijven last hebben van de sluiting van winkels en horeca.

Logistieke dienstverleners en expediteurs profiteren grosso modo van het brede herstel van de transportsector. Luchtvrachtexpediteurs profiteren van de hoge tarieven in de luchtvracht als gevolg van capaciteitsgebrek. Normaliter wordt ongeveer de helft van de luchtvracht vervoerd in het ruim van passagiersvliegtuigen (zogenoemde 'belly freight'). Doordat veel passagiersvluchten geschrapt zijn, is er momenteel veel minder luchtvrachtcapaciteit. De tarieven voor luchtvracht zijn daardoor gestegen. Voor de luchtvaartmaatschappijen leidt de lage bezettingsgraad van passagierstoestellen tot desastreuze omzetzalingen, maar de expediteurs profiteren juist dankzij een hogere marge op de luchtvrachtprijzen die zij doorberekenen aan hun opdrachtgevers.

Negatief scenario

In het negatieve scenario komt door trage heropening van de samenleving het economisch herstel trager op gang. Dit zou slecht uitpakken voor het kleine aantal bedrijven in de sector dat geraakt wordt door de huidige lockdown, zoals wegvervoerders en logistieke dienstverleners rond evenementen, winkels en horeca en de tankvaart. Indien ook internationaal of mondiaal economisch herstel trager op gang komt, kan dat gevolgen hebben voor de industriële productie en de internationale handel. Dit zou de meeste vervoersmodaliteiten kunnen raken. In het negatieve scenario kunnen op termijn ook de utiliteitsbouw en de woningbouw onder druk komen, wat zou leiden tot een afname van de lading in de binnenvaart (droge bulk) en wegvervoer.

Agrarisch

De gevolgen van de coronacrisis voor de agrarische sector zullen dit jaar hopelijk meevallen. Vorig jaar was de sluiting van de horeca plotseling en streng. Ook de logistiek bleek een uitdaging, waardoor er minder vervoerd kon worden. Dit zorgde voor een scherpe en diepe daling van de vraag naar bloemen, fritesaardappelen en andere voedingsmiddelen.

Hoewel de horeca nu weer gesloten is en de gevolgen van de coronacrisis nog steeds voelbaar zijn, heeft de agrarische sector hier een stuk minder last van. De daling van de fastfood-afzet valt mee, de uitvoer naar landen buiten de EU, waar de lockdowns doorgaans minder streng zijn, stijgen en ook dit jaar zijn de verkopen via de supermarkt hoog. Dat neemt niet weg dat er veel andere zaken spelen die gevolgen hebben voor de prijsvorming en afzet van agrarische producten, echter veel daarvan is niet of slechts indirect gerelateerd aan de coronamaatregelen.

Wel is en blijft het spannend wat de lockdown betekent voor de sierteelt. In veel belangrijke afzetlanden zijn niet-essentiële winkels gesloten en dat betekent dat voor de sierteeltsector een deel van de afzetkanalen wegvalt. Toch gaat het niet eens zo heel slecht met deze sector, de prijsvorming is goed en consumenten zijn veel thuis en kunnen zo langer genieten van een bloemetje of een plant. De afzet van deze producten ligt dus nog op peil.

Negatief scenario

In het negatieve scenario gaat de lockdown langer duren vanwege mutaties van het coronavirus. Ook in dit negatieve scenario geldt dat consumenten eten zullen blijven kopen. Wel zal dan door de steeds slechter wordende economische vooruitzichten de consument in eerste instantie de hand op de knip kunnen houden. Ook zullen in de supermarkt goedkopere substituten populairder worden wat voor prijsdruk zorgt.

Verder leidt een kleinere portemonnee tot een beperking aan niet-essentiële uitgaven. Dit kan voor een vraagafname van bloemen en planten zorgen. Ook in het negatieve scenario geldt dat er voor de agrarische sector andere krachten meespelen die een grotere invloed hebben op de prijsvorming dan de gevolgen van de coronacrisis. Zo speelt het weer, de internationale oogst en productie en de uitbraak van ziekten onder plantenen dieren een belangrijke rol.

Food

Was de omzetsdip voor leveranciers aan de horeca vorig jaar diep en kort, dit jaar zal deze minder hevig maar wel langer zijn. De omzetsdip die december vorig jaar is ingezet, duurt tot de horeca weer volledig open gaat. Het vaccinatieprogramma van de overheid mikt op groepsimmunitet in de herfst van dit jaar. Een groot deel van de kwetsbare bevolking zal voor die tijd al zijn ingeënt, waarna een aantal maatregelen teruggeschroefd kan worden. De leveranciers aan de horeca zijn afhankelijk van de heropening van restaurants voor het herstel van hun omzet. Het patroon in 2020, waarbij na de lockdown de omzet weer flink terugveerde, biedt hoop voor 2021.

De totale omzetsdaling viel vorig jaar nog mee. Dit komt doordat de foodsector enerzijds bedrijven omvat die gedupeerd zijn door de coronamaatregelen, maar anderzijds bedrijven kent die voordeel hebben van diezelfde maatregelen. Leveren bedrijven aan het retailkanaal? Dan hebben ze kunnen profiteren van de ongekend hoge vraag. Leveren ze echter aan het 'out-of-home-segment'? Dan blijft de markt voorlopig uitdagend.

Ook specifieke foodproducten zoals bier en wijn worden extra hard geraakt. Dit zijn producten die wel via het supermarktkanaal te verkrijgen zijn, maar toch het meest geconsumeerd worden op feesten, in de kroeg of op festivals. De hoeveelheid verkochte liters bier nam vorig jaar met 14 procent af en ook dit jaar zullen de volumes laag liggen. Ook voor producenten van onder meer uitdeelzakjes chips, kleine flesjes frisdrank, kant-en-klare maaltijden, popcorn en kauwgom voelen als gevolg van de coronacrisis druk op de omzet. Producten die juist veel thuis worden geconsumeerd profiteren van het feit dat de consument aan huis gebonden is. Dit zijn onder meer dierlijke als plantaardige zuivelproducten, bewerkte producten als rijst of pasta en verspakketten.

Negatief scenario

De creatieve oplossingen zijn vrijwel uitgeput: bedrijven hebben – indien mogelijk – hun productielijnen al omgezet naar alternatieve afzetkanalen en steunmaatregelen aangevraagd. Het is nu een kwestie van de storm uitzitten. In het negatieve scenario duurt die storm langer. Handelaren in voedingsmiddelen kunnen hun voorraad terugschroeven en zo kosten besparen, voor producenten is dit lastiger. Een belangrijk deel van de bedrijven in de voedings- en genotmiddelenindustrie heeft loonsteun op basis van de NOW-regeling aangevraagd. Zij meldden een omzetverlies van gemiddeld 37 procent. Een flink deel van de sector is dus afhankelijk van overheidssteun. Of deze bedrijven overeind blijven, is mede afhankelijk van de hoogte en de duur van de verschillende steunmaatregelen van de overheid.

Zakelijke Dienstverlening

Binnen de zakelijke dienstverlening zal een lockdown tot juni met name binnen de schoonmaak-, uitzend- en beveiligingsbranche worden gevoeld. Voor schoonmaakbedrijven betekent een langere sluiting van winkels, middelbare scholen, kantoren, sportclubs en mogelijk ook hotels een forse omzetterugval. Ook is de toegenomen heronderhandeling van contracten een risico in de branche. Daar staat tegenover dat uitgaven goed meebewegen doordat 15 procent van het personeel flexibel is, zo blijkt ook uit betalingsverkeerdata van ABN AMRO. Wanneer in het derde kwartaal de anderhalve-meter-economie grotendeels is opgeheven, trekt de branche weer aan. Hetzelfde geldt voor de beveiligingsbranche.

Ook de uitzendbranche houdt de komende maanden last van de lockdownmaatregelen, maar de effecten zullen minder sterk zijn dan tijdens de eerste lockdown. Waar de uitzendsector vorig voorjaar haar omzet tijdens de eerste lockdown pijlsnel zag afnemen, zijn de uitzenduren momenteel weer stijgende. Door uitzendkrachten te plaatsen op plekken waar de vraag is toegenomen, zoals bij callcenters, priklocaties, teststraten en distributiecentra, heeft de branche zich inmiddels herpakt. De industrie, goed voor bijna een kwart van de uitzendbanen, heeft vollere orderportefeuilles. Ook zijn uitzendsectoren inmiddels verschoven naar plekken waar juist wel werk is, zoals in teststraten en distributiecentra.

Desalniettemin zet een langdurige daling van inkomsten druk op de liquiditeit- en mogelijk ook de solvabiliteitspositie van de branche. Daar staat tegenover dat de sector een relatief flexibele kostenstructuur heeft wat ze weerbaar maakt. Kleinere niche-uitzenders die sterk zijn vertegenwoordigd in getroffen eindmarkten zijn met name kwetsbaar. De professionele dienstverlening, waar de advocatuur, accountancy en organisatieadviesbureaus onder vallen, zijn vooralsnog beperkt geraakt door de coronacrisis. Het mkb, dat door een verlengde lockdown wel hard wordt geraakt, neemt weliswaar diensten af van accountants, advocaten en advieskantoren, maar hun aandeel in de totale afzet is relatief klein.

Negatief scenario

Zodra de lockdown langer duurt, zijn het met name voor de schoonmaakbedrijven, beveiligers en in iets minder mate de uitzenders, die dit voelen. Een flink deel van de bedrijven in deze branches is afhankelijk van overheidssteun. Het uithoudingsvermogen van deze bedrijven is mede afhankelijk van de hoogte en de duur van de verschillende steunmaatregelen die de overheid biedt.

Technologie, Media en Telecom

De IT- en telecombranche ondervinden naar verwachting geen hinder van een lockdown die tot juni dit jaar voortduurt. Voor IT geldt dat door een langere sluiting van winkels mogelijk nog meer winkeliers zullen kiezen voor online-afzetkanalen. Uit betalingsverkeerdata van ABN AMRO blijkt dat de creditgelden van hardwarebedrijven in de ICT in december en januari toenamen ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar.

Ter vergelijking, in de eerste lockdown was er nog een duidelijke afname zichtbaar die mede werd veroorzaakt door aanbodproblemen. Doordat de telecom en IT branche samen goed zijn voor twee derde van de omzet in de TMT-sector, leidt het negatieve scenario niet tot een andere prognose op sectorniveau. Dit betekent niet dat het basisscenario niet gevoeld wordt in de TMT-sector.

Voor de grafische industrie zijn de gevolgen namelijk groot. De crisis betekent immers minder drukwerk voor middelbare scholen, horeca, evenementen, beurzen en winkels. Uit de betaalgegevens van ABN AMRO-klanten

blijkt dat de inkomsten nagenoeg heel 2020 onder het niveau van het jaar ervoor liggen. Verder valt op dat de teruggang in inkomsten in de eerste lockdown vele malen groter was dan tijdens de tweede.

Dit beeld komt overeen met de CBS-cijfers; waar in april vorig jaar 43 procent omzetverlies werd gemeten, was dit verlies in november 11,7 procent en in december slechts 1,4 procent.

Het dal is minder diep

Ervan uitgaande dat de inkomsten, zolang de lockdown duurt, op het niveau blijven van de afgelopen twee maanden, dan zal de omzet enigszins herstellen ten opzichte van de eerste lockdown. In vergelijking met het diepe dal van vorig jaar gaat het dus beter. De echte groei zal in het basisscenario pas komen in de tweede helft van 2021 – en in het negatieve scenario in het derde kwartaal. Dat is het moment waarop de meeste maatregelen zijn afgebouwd en de vraag naar drukwerk substantieel toeneemt. De branche is daarmee nog lang niet op het niveau van voor de crisis. In een structureel krimpende markt met lage marges is het een reëel risico dat deze groei onvoldoende betaalcapaciteit genereert om mogelijk uitgestelde verplichtingen mee in te lossen. Een toename aan faillissementen ligt in beide scenario's dan ook op de loer.

Ook de marketing- en communicatiebranche voelt de impact van de lockdown-maatregelen. Het goede nieuws is dat ook hier de effecten van de tweede lockdown minder heftig zijn dan de eerste. Waar in de eerste lockdown massaal campagnes van de grote adverteerders werden teruggetrokken, is dit in de huidige lockdown minder het geval en is de paniek geringer. De branche heeft zich in de eerste lockdown min of meer getransformeerd, waarbij advertentiecampaagnes inmiddels deels naar online zijn verschoven door de groei van e-commerce.

Ook marketingbureaus hebben zich hier het afgelopen jaar op aangepast, waardoor de effecten nu minder negatief zijn. Dit neemt niet weg dat, zolang de lockdown duurt, marketingbudgetten op een laag niveau blijven in zwaar getroffen sectoren als de retail en reisbranche.

Uitgaande van het basisscenario zijn de vooruitzichten vanaf juni gunstig voor marketing- en communicatiebedrijven. Het consumentenvertrouwen zal een impuls krijgen als gevolg van de vaccinaties. Ook hebben consumenten veel gespaard. Adverteerders zullen hierop inspringen, wat goed nieuws is voor reclame-, marketing- en pr-bureaus. Deze groei is nodig om eventuele uitgestelde verplichtingen mee in te lossen.

Negatief scenario

Bij een negatief scenario zet de groei later in, wat in totaal anderhalf jaar aan teruglopende omzetten betekent. Aangezien ondernemers hun uitgaven tot nog toe goed in lijn met de inkomsten hebben teruggeschroefd, onder meer door een groot aandeel flexibel personeel, is er geen reden te veronderstellen dat dit de liquiditeitsposities ernstig in gevaar brengt. Mogelijk spelen met name in het negatief scenario wel solvabiliteitsrisico's door een combinatie van het interen op reserves en oplopende schulden.

Bouw

Terwijl de Nederlandse economie naar verwachting in 2021 weer groei laat zien, is daar in de bouwsector nog geen sprake van. Dit wordt niet veroorzaakt door de huidige lockdown. De bouwsector kan doorwerken en merkt dus weinig van de huidige maatregelen om het coronavirus in te dammen. De bouwsector is vanwege de lange doorlooptijd van bouwprojecten een laatcyclische sector, waardoor de gevolgen van de economische neergang door het coronavirus pas merkbaar worden in 2021. Vooral de afname van de bedrijfsinvesteringen zal de bouwsector raken, doordat bedrijven minder investeren in nieuwe winkels, kantoren en fabrieken.

Een belangrijker risico voor de bouw is stikstof. Door de maatregelen om de stikstofuitstoot te beperken, is het voor de bouwsector moeilijker vergunningen voor nieuwe projecten te krijgen. Inmiddels zijn door de overheid wel weer maatregelen genomen om de vergunningverlening op gang te helpen. Daarvan profiteert de woningbouw. De utiliteitsbouw en grond-, wegen- en waterbouw (gww) hebben het moeilijker.

De Wet stikstofreductie en natuurherstel die eind februari door de Eerste Kamer wordt behandeld kan de bouw verder helpen doordat in de wet is opgenomen dat de tijdelijke uitstoot tijdens de bouwfase niet hoeft mee te worden genomen tijdens de vergunningverlening. Vooral de woning- en utiliteitsbouw zullen hiermee geholpen zijn.

Negatief scenario

In het negatieve scenario zal de economische groei harder teruglopen, omdat het langer duurt voordat de economie kan worden heropend. Dit zal naar verwachting leiden tot meer faillissementen bij bedrijven en uitstel van investeringen door bedrijven. Dit raakt de bouwsector, vooral de utiliteitsbouw is afhankelijk van de investeringen van bedrijven in nieuwe fabrieken, distributiecentra en kantoren. Wanneer een faillissementsgolf en oplopende werkloosheid het vertrouwen van consumenten raakt, kan dit een negatief effect hebben op de woningmarkt en daarmee de woningbouw.

Vastgoed

De vastgoedsector ontkomt niet aan de gevolgen van het coronavirus, maar er is een duidelijke tweedeling te zien tussen de verschillende vastgoedtypen. Vooral het winkelvastgoed kreeg het afgelopen jaar flink te verduren. Winkeliers hadden het door de coronamaatregelen al moeilijk en dit is alleen maar toegenomen sinds de laatste lockdown, omdat de meeste winkels nu noodgedwongen gesloten zijn.

Hierdoor is het steeds moeilijker geworden voor winkeliers om de huur te betalen. Dit is een extra klap voor de verhuurders van winkels; het type vastgoed dat het al langer moeilijk heeft als gevolg van de opkomst van online winkelen. Wel zijn er grote verschillen tussen typen winkels. De kleine buurtwinkelcentra en supermarkten doen het juist goed, terwijl kleding- en schoenenwinkels in de binnensteden het veel moeilijker hebben. Ook het kantorenvastgoed zal het moeilijk krijgen door het vele thuiswerken en de oplopende werkloosheid. Het thuiswerken is niet van tijdelijke aard. Ook wanneer de pandemie voorbij is, willen mensen deels thuis blijven werken, zo blijkt uit verschillende onderzoeken. Hierdoor zijn in de toekomst waarschijnlijk minder vierkante meters kantoor nodig, wat de waarde van het vastgoed onder druk zal zetten. Wel kunnen deze kantoren bijvoorbeeld worden omgebouwd tot woningen, waardoor langdurige leegstand kan worden voorkomen.

Voor andere typen vastgoed gelden betere verwachtingen. De huurwoningen in handen van commerciële partijen hebben de meest positieve vooruitzichten van alle typen vastgoed, mede als gevolg van het grote woningtekort. Wel zal ook dit segment niet kunnen ontkomen aan een waardedaling in 2021, omdat huurwoningen in het commerciële segment voor een deel afhankelijk zijn van expats die nu veelal wegblijven.

Daarnaast zijn er veel huurwoningen op de markt gekomen die eerder voor verhuur via Airbnb werden gebruikt. Waar het winkelvastgoed het lastig heeft als gevolg van het onlinewinkelen, profiteert het logistieke en industriële vastgoed juist van de toenemende vraag naar opslagruimte door de sterke groei van de onlineaankopen. Wel zal de groei van dit type vastgoed worden beperkt door de terugloop van de export en import.

Negatief scenario

In het negatieve scenario zal de huidige lockdown een paar maanden langer duren. Dit heeft negatieve gevolgen voor het winkelvastgoed, omdat winkels dan langer gedwongen gesloten moeten blijven. Hierdoor zullen winkeliers moeilijker de huur op kunnen brengen en is het risico groter dat winkeliers stoppen. Dit zorgt voor meer leegstand in de winkelstraten en druk op de waarde van het winkelvastgoed. De langere lockdown zorgt ervoor dat de Nederlandse economie minder hard zal groeien, met meer faillissementen en een hogere werkloosheid tot gevolg. Dit zal het kantorenvastgoed negatief raken. Door een oplopende werkloosheid is er minder kantooruimte nodig en bij een slechtere financiële situatie zullen bedrijven kritisch kijken naar hun kosten. Het is dan waarschijnlijk dat bedrijven gaan bezuinigen op hun huisvestingskosten.

Auteurs publicatie

Franka Rolvink Couzy	Hoofd Sector Research	Franka.Rolvink@nl.abnamro.com
Madeline Buijs	Sector Econoom Bouw en Vastgoed	Madeline.Buijs@nl.abnamro.com
Sonny Duijn	Sector Econoom Thema's	Sonny.Duijn@nl.abnamro.com
Ingrid Laane	Sector Econoom Technologie, Media en Telecom en Zakelijke Dienstverlening	Ingrid.Laane@nl.abnamro.com
Nadia Menkveld	Sector Econoom Agri en Food	Nadia.Menkveld@nl.abnamro.com
Albert Jan Swart	Sector Econoom Industrie en Transport & Logistiek	Albert.Jan.Swart@nl.abnamro.com
Gerarda Westerhuis	Sector Econoom Retail en Leisure	gerarda.westerhuis@nl.abnamro.com

Disclaimer

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN AMRO betrouwbaar geachte gegevens en informatie. Door de onzekerheid over het verloop van het coronavirus zijn deze verwachtingen met meer onzekerheid omgeven dan gebruikelijk. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd. Het gebruik van tekst of cijfers uit deze publicatie is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Teksten zijn gesloten op 1 maart 2021